

ПЕРЕДМОВА

Подобається це чи ні, але основні проблеми сучасної політики дійсно є чисто економічними і не можуть бути зрозумілими без знань економічної теорії
Людвіг фон Мізес

Розв'язання складних соціально-економічних проблем в умовах розвитку національної економіки, її поступової інтеграції у європейський та світовий економічний простір потребують якісного оновлення змісту і форм організації навчання майбутніх фахівців у галузі економіки, перегляд та переосмислення багатьох усталених традицій, внесення доповнень і коректив у систему вітчизняної економічної освіти. Міцність фундаменту економічної освіти кожної конкретної особи, її здатність успішно здійснювати професійну діяльність багато в чому залежить від глибини і якості набутих економічних знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, які формуються у процесі вивчення аналітичної економіки.

Метою даного навчального посібника є систематизований виклад основ сучасної економічної теорії для надання студентам фундаментальних знань із загальних питань функціонування економіки на мікро-, макро- та міжнародному рівнях, базових методів пізнання та аналізу економічних явищ і процесів, формування умінь і навичок щодо орієнтації та прийняття оптимальних рішень в різних практичних ситуаціях.

Для реалізації цієї мети автори навчального посібника в кожній темі представляють не тільки теоретичний матеріал, а й пропонують економічний практикум у вигляді питань для самоперевірки знань, тестів, вправ, задач. У посібнику представлено глосарій (словник економічних термінів) та список використаної й рекомендованої літератури вітчизняних і зарубіжних авторів з економічної теорії, що надає студентам можливість більш якісно здійснювати самостійне навчання.

При написанні навчального посібника автори використали наукові досягнення представників різних економічних шкіл та напрямів, накопичений

досвід викладання економічних дисциплін у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Матеріал адаптовано до нових стандартів та освітніх програм підготовки фахівців з економіки у закладах вищої освіти.

Навчальний посібник буде корисним здобувачами вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» в процесі вивчення дисциплін теоретичного блоку економічної науки (політичної економії, мікроекономіки, макроекономіки, історії економіки та економічної думки тощо), проходження педагогічної практики, підготовки до іспитів, написання курсових робіт та складання кваліфікаційного іспиту з економічної теорії.

Над створенням даного навчального посібника працював **авторський колектив** під керівництвом академіка НАПН України І.Ф. Прокопенка – загальна редакція, передмова, теми 1, 2, 11 (у співавт.): Д.О. Гончаров, к.п.н., доцент кафедри – теми 6, 11; О.В. Мельникова, к.п.н., доцент – теми 1, 2 (у співавт.); О.В. Олійник, доцент – теми 8, 11 (у співавт.); Ю.О. Олійник, к.п.н., доцент кафедри – теми 3, 9; І.В. Осьмірко, к.е.н., доцент – теми 14, 15; В.К. Сідельнікова, к.п.н., доцент – теми 7, 16; І.В. Сідельнікова, к.е.н., доцент, професор кафедри – теми 4, 5; В.В. Соляр, к.е.н., доцент – теми 19, 20; Л.П. Радченко, к.е.н., доцент, професор кафедри – теми 17, 18; Н.В. Шиловцева, к.е.н., доцент, професор кафедри – теми 12, 13.

Автори посібника висловлюють щирю подяку рецензентам та будуть вдячні за зауваження і пропозиції щодо вдосконалення структури, змісту та форми викладу навчального матеріалу.

Тема 20 Входження України у світовий економічний простір

Основні питання теми

- 20.1. Передумови інтеграції України у світове господарство
- 20.2. Місце України у світовому господарстві
- 20.3. Входження України до світових ринків
- 20.4. Взаємодія України з міжнародними організаціями
- 20.5. Перспективи входження України в ЄС

Кожна національна економіка є складовою частиною світового господарства, її ефективність залежить не лише від результатів внутрішньої діяльності, але й від участі в міжнародних економічних відносинах. Україна намагається знайти власне гідне місце у світовому економічному просторі. Вона має розгалужену систему світогосподарських зв'язків, що охоплює міжнародні ринки товарів та послуг, капіталів, робочої сили, технологій, а також взаємодіє з міжнародними економічними організаціями та регіональними інтеграційними об'єднаннями.

20.1. Передумови інтеграції України у світове господарство.

Прискорення процесів світової глобалізації збіглося з початком процесу кардинальних зрушень і змін в економіці та суспільстві України. Ставши в 1991 р. незалежною державою, наша країна підтримує курс на входження до світової економічної системи. Для включення економіки України у світове господарство було прийнято ряд законів, зокрема, закони «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про спеціальні (вільні) економічні зони» тощо.

Необхідність та умови взаємодії України зі світовим господарством

Активізація інтеграційних процесів пов'язана з необхідністю визначення передумов, які детермінують взаємодію

національної економіки зі світовим господарством. До них належать:

- досягнення високої частини експорту у валовому внутрішньому продукті та важливість зовнішніх економічних зв'язків для життєзабезпечення держави;
- достатня розвиненість внутрішнього поділу та кооперації праці;
- обмеженість вітчизняних паливно-енергетичних ресурсів;
- наявність високого попиту на нові технології, інвестиційні та фінансові ресурси.

Приблизно третина суспільного виробництва України опосередковується впливом зовнішніх економічних зв'язків. Тому, для нашої держави існує нагальна необхідність поетапного формування моделі конкурентоспроможної відкритої економіки з урахуванням переваг міжнародної регіональної інтеграції. Під **конкурентоспроможністю країни** розуміють здатність економіки однієї держави конкурувати з економіками інших держав за рівнем

ефективності використання національних ресурсів, продуктивності праці та людського розвитку.

Існують різні експертні оцінки відкритості української економіки. В останні роки ХХ ст. рівень відкритості економіки України був невисоким. Принципових змін у розв'язанні цієї проблеми не відбулося. Разом з тим, якщо брати такі показники, як співвідношення обсягів експортно-імпоротної діяльності та ВВП, то Україна демонструє досить високий рівень відкритості економіки. **Відкрита економіка** – економіка, основу якої складають економічна свобода, вільний вибір видів економічної діяльності, вільний зустрічний рух товарів і послуг, капіталів, робочої сили, підприємницьких ідей з країни в країну, та найбільш повно відповідає потребам розвитку світового господарства.

Забезпечення гідного місця у світовому співтоваристві передбачає вирішення багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх проблем. Серед них чільне місце посідають проблеми, пов'язані з нерозвиненістю інституційного середовища ринкової економіки та політичної демократії. Вкрай несприятливо впливають на здійснення прогресивних структурних перетворень закритість влади для суспільства, високий рівень корупції, відсутність цілісної системи стратегічного планування. Досить серйозні проблеми породжує недосконалість законодавчої бази.

Приватизація в Україні стала переважно засобом перерозподілу суспільного багатства, а не прискореного капіталоутворення, необхідного для радикальної структурної модернізації економіки та забезпечення її конкурентоспроможності. Розвиток малого та середнього підприємництва в державі характеризується значним поширенням тіньової діяльності, відсутністю системних передумов для позитивного впливу цього сектора на прогресивні структурні зрушення.

Дуже небезпечним явищем, з огляду на потреби розвитку людського капіталу країни, є зниження ролі науки та наукового обслуговування. Під час переходу до ринкової системи значно зросли масштаби бідності та рівень соціального розшарування.

Проблеми інтеграції України у міжнародну економічну систему
--

На сьогодні процес включення України у світове господарство супроводжується формуванням несприятливої структури експорту, а

отже й малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації. Великі перепони також спричиняє відсутність вільноконвертованої валюти.

Цілеспрямованість інтернаціоналізації української економіки ускладнюють такі зовнішні фактори впливу: значне посилення міжнародної конкуренції на основних товарних ринках світу; активне використання провідними країнами заходів відкритого державного протекціонізму на окремих ринках; відсутність членства в міжнародних торговельних організаціях (Світова організація торгівлі); складність входження в міжнародні проекти високотехнологічного співробітництва; висока взаємна конкуренція інтересів України та інших постсоціалістичних країн на міжнародних ринках.

Як показує світовий досвід, інтеграція в сучасну світову економіку – це тривалий процес, який вимагає здійснення довгострокової економічної політики, що враховує історичні, економічні та геополітичні особливості кожної конкретної країни. Тому важливе значення має дотримання Україною основних принципів формування відкритої економіки. Серед них виділяють:

- створення сучасного власного виробничого потенціалу конкурентоспроможної продукції;
- запровадження стабільної конвертованої національної валюти;
- створення сприятливого інвестиційного клімату і формування власного інвестиційного потенціалу;
- забезпечення сприятливих для господарювання правових, економічних та фінансових умов для діяльності вітчизняних та міжнародних суб'єктів, а також взаємозв'язку національного зовнішньоекономічного законодавства зі світовими вимогами і нормами;
- проведення цілеспрямованої протекціоністської політики та обґрунтування рівня вітчизняних і світових цін на власну експортовану продукцію з урахуванням внутрішніх витрат;
- послідовне і жорстке валютне регулювання ринкових взаємовідносин між суб'єктами господарювання;
- проведення обов'язкової сертифікації продукції за світовими стандартами.

Отже, для активної участі України в міжнародних економічних процесах необхідно створити відповідні умови. Для цього існують об'єктивні можливості, до них, насамперед, належить економічний потенціал нашої країни.

20.2. Місце України у світовому господарстві.

Україна розташована на південному сході Європи, має вихід до Азовського та Чорного морів, має спільні кордони з Румунією, Молдовою, Угорщиною, Словаччиною, Польщею, Білоруссю та Росією.

Загальна територія держави складає 603,7 тис. кв. км, що становить понад 5,7 % території Європи та 0,44 % території світу. За площею Україна є найбільшою країною Європи і поступається лише європейській частині Російської Федерації. Населення України складає 42,4 млн. і за його чисельністю вона займає 7 місце в Європі.

Економічний потенціал України

Україна володіє потужним та різноманітним ресурсним потенціалом. Країна знаменита своїми чорноземними ґрунтами, які вкривають дві третини території і є найродючішими у світі. Наявність цього фактору визначає конкурентні переваги агропромислового комплексу України, в тому числі можливості експортного потенціалу.

Крім цього, Україна має унікальні корисні копалини. Серед них виділяють найбільші у світі поклади марганцевих руд, родовища нікелевих, хромових, титанових, ртутних, залізних та уранових руд. В останні роки

розвідано понад 15 родовищ золота, відкриті родовища коштовного і напівкоштовного каміння. За покладами нерудних (неметалевих) корисних копалин Україна посідає провідне місце в Європі і світі (озокерит, самородна сірка, вапняки, граніти й лабрадорити, базальт, мармур, графіт тощо). Основною вугільною базою є Донбас, запаси якого оцінюються в 100 млрд т.

Наявність широкого спектру різноманітних корисних копалин є важливим фактором формування економіко-виробничого потенціалу України. Існує сировинна база для металургійної, порцелянової, хімічної, фаянсової промисловості, виробництва кераміки, литва, будівельних матеріалів.

В Україні існує розгалужена мережа залізничних доріг, газо- та нафтопроводів, що сприяє розвитку вітчизняної транзитної системи. Насамперед, це транспортування нафти, газу, електроенергії, вантажів до країн Європи. Успішна реалізація відповідних програм дасть можливість забезпечити відчутний приріст транспортних послуг у зовнішньоторговельному обороті.

Крім цього, Україна належить до країн зі сприятливими кліматичними умовами, що позитивно впливає на господарську діяльність, розвиток рекреаційного комплексу. Карпатський регіон, узбережжя Чорного і Азовського морів, а також унікальні історико-культурні пам'ятки є основними центрами туризму в Україні. За умов створення необхідної інфраструктури вони можуть стати постійним джерелом поповнення бюджету держави.

Економічний розвиток України: проблеми та перспективи
--

Головним чинником економічного розвитку країни є реалізація науково-технічного потенціалу держави. В багатьох

перспективних напрямках науки і техніки вчені України посідають у світі чільне місце. Передусім це стосується фундаментальних наук, матеріалознавства, авіаційної, ракетно-космічної та військової техніки, окремих напрямків розвитку новітніх технологій.

Наявний економічний та науково-технічний потенціал України здатний забезпечити високий рівень розвитку економіки та добробуту населення. Але, на жаль, слід зазначити, що його можливості використовуються неповністю. Наша країна за рівнем життя населення посідає одне з останніх місць в Європі. За даними звіту фахівців Програми розвитку ООН (ПРООН) за Індексом людського розвитку (ІЛР) Україна перебуває на 88 місці у рейтингу (зі 189 країн).

Причиною цього була стійка тенденція до зниження ВВП, що спостерігалась в економіці країни протягом 90-х рр. Знизилася удвічі продуктивність праці, скоротився випуск промислової продукції та випуск товарів народного споживання.

З 2000 рр. Україна почала виходити з кризового стану, зараз спостерігається поступове економічне зростання. Україна отримала статус країни з ринковою економікою. Зняті дискримінаційні обмеження (поправка Джексона-Веніка), на цій основі впорядковуються антидемпінгові процедури щодо українських товарів.

Подальша зовнішньоекономічна стратегія України спрямована на зміцнення геополітичного та геостратегічного становища держави. Пріоритетними з погляду економічних зв'язків для України є, насамперед, Європейський Союз, США. До геополітичних інтересів також належать країни Причорномор'я, Південно-Східної Азії. Формуючи основи зовнішньоекономічної стратегії, Україні на сьогодні слід враховувати зміни, що відбуваються в діяльності міжнародних фінансових, банківських, торгівельних інституцій (Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку тощо). Співпрацюючи з ними, наша країна залучає до економіки додаткові фінансові та інші ресурси, використовує допомогу в процесі здійснення реформ і розробки адекватної економічної політики.

20.3. Вхідження України до світових ринків.

Україна має розгалужену систему світогосподарських зв'язків, що охоплює зовнішню торгівлю та інвестиції, науково-технічні та фінансові відносини, міграцію робочої сили та інші форми міжнародної взаємодії в економічній сфері, які поширюються на тисячі вітчизняних підприємств та майже 200 країн світу.

Зовнішня торгівля

Серед різних форм світогосподарських відносин важливе місце посідає зовнішня торгівля. За підсумками фінансових показників першого півріччя 2018 в порівнянні з аналогічним періодом 2017 експорт українських товарів та послуг збільшився на 12.7 % й наразі складає 26 876 млн. дол.

За даними Державної служби статистики найбільшу частку експорту України в першій половині 2018 року складала продукція металургійної та аграрної промисловості.

Щодо географічної структури зовнішньої торгівлі, найбільшу частку в експорті України становлять країни Європи, менше припадає на азіатські країни. Протягом останніх років збільшився експорт товарів до Америки, Австралії і Океанії. Найбільша питома вага у структурі експорту припадає на продукцію металургійного комплексу, продукцію АПК та хімічної галузі, машинобудування. Основними імпортерами є Німеччина, Туреччина, Італія, США, Польща, Китай, Угорщина. У загальному обсязі імпорту виділяють продукцію хімічної промисловості, машинобудування, а також імпорт енергоносіїв.

Динамічно розвивається і торгівля послугами. Домінантною її статтею є транспортні послуги, що становлять більше 75 % від загального обсягу. Найбільшими торговельними партнерами України у цій сфері є Великобританія, США, Німеччина, Угорщина, Польща тощо.

На сьогодні процес включення України у світове господарство супроводжується формуванням несприятливої структури експорту, а отже й малоперспективної моделі міжнародної спеціалізації. Основні її риси пов'язані з тим, що Україна концентрується на постачанні на міжнародні ринки товарів і

послуг (харчові продукти, руди, метали, передусім чорні, транспортні послуги), які є відносно малодинамічними і мають тенденцію до зменшення їх частки у глобальному продажу товарів та послуг. Водночас це ринки, де панує жорстка цінова конкуренція і де цінові переваги можуть дуже швидко переходити до інших країн, особливо при застосуванні до якоїсь країни обмежувальних, дискримінаційних торгово-економічних заходів.

В той же час незначними є поставки на високодинамічні ринки, які визначають перспективи світової економіки (офісне та телекомунікаційне обладнання, інші комерційні послуги), – тобто на ринки, що відзначаються насамперед неціновими формами конкуренції і підвищеною стабільністю конкурентних переваг.

Такі структурні особливості зовнішньої торгівлі віддзеркалюють структуру конкурентних переваг української економіки з погляду критеріїв світового господарства, однак є стратегічно програшними для країни. Їх слід змінити у подальшому.

Міжнародний валютно- фінансовий ринок
--

Глобалізація та інтернаціоналізація світової економіки сприяє розвитку міжнародних валютно-фінансових відносин, які є сукупністю економічних

відносин, пов'язаних з функціонуванням грошей як світових грошей – обслуговування зовнішньої торгівлі, послуг, міграції капіталів, інвестицій, позик та субсидій, науково-технічного обміну, туризму, державних та приватних грошових переказів. Складовою міжнародного фінансового ринку є міжнародний кредитний ринок, що забезпечує кругообіг позичкового капіталу.

На національному рівні окремої країни ці відносини охоплюють сферу національної валютної системи, організація якої визначається внутрішнім валютним законодавством. Побудова такої системи в Україні почалася з набуття нею незалежності, і вона постійно удосконалюється в напрямку узгодження розбіжностей з міжнародною валютною системою.

Перед Україною стоїть завдання забезпечення **конвертованості національної валюти**. Це вимагає наявності збалансованого та відкритого для нерезидентів внутрішнього ринку товарів та послуг, капіталу, валюти, а також скасування валютних обмежень.

В умовах підвищеного попиту на іноземну валюту дії Національного банку спрямовані на забезпечення стабільності на валютному ринку та утримання офіційного курсу гривні до долара США.

Міжнародні валютні резерви України станом на 2018 р. становили 18 808,45 млн. дол. США, що демонструє зростання на 20%. Такий рівень резервів є достатнім для покриття потенційних ризиків платіжного балансу. Приріст міжнародних резервів формувався за рахунок перерахунку курсової різниці через курсові коливання євро і долару на міжнародних валютних ринках; залучення іноземного капіталу; додатних інтервенцій завдяки перевищенню пропозиції іноземної валюти на міжбанківському ринку над попитом на неї, за рахунок експортних надходжень та залучення іноземних кредитних ресурсів.

Бюджет держави є провідною ланкою фінансової системи, що поєднує доходи і витрати країни на поточний рік. Державний борг при цьому є негативним явищем. Основною причиною його виникнення є недостатність власних фінансових ресурсів, а причиною його зростання – невміння використовувати залучені ресурси.

Дефіцит державного бюджету України протягом багатьох років та неефективне використання коштів призвели до стрімкого зростання державного боргу. Це обумовлювалося різними чинниками: дефіцитністю державного бюджету та платіжного балансу, високою залежністю від імпорту енергоресурсів, неефективним використанням залучених кредитів та відсутністю належного контролю за цим процесом, несприятливим інвестиційним кліматом.

Залишаючись достатньо високим, рівень державного боргу України водночас не є критичним. Згідно з міжнародними стандартами критичними вважаються боргові зобов'язання, які перевищують 60% від ВВП. Станом на кінець 2018 р. зовнішній державний та гарантований державою борг України становив 41,4% від валового зовнішнього боргу країни.

Зовнішній борг України складається із заборгованостей за позиками, наданими міжнародними фінансовими організаціями, іноземними державами та комерційними позиками. Головними кредиторами України є Німеччина, МВФ, Світовий банк, Європейський банк реконструкції і розвитку. Аналіз стану зовнішньої заборгованості дає можливість зробити висновок, що головним завданням нашої держави в цій сфері є забезпечення ефективного використання залучених фінансових ресурсів.

Міжнародний ринок капіталу

Міжнародний ринок капіталу охоплює всю сукупність економічних відносин, які виникають між суб'єктами різних країн з приводу залучення та вкладення міжнародних інвестицій. Він дає змогу

подолати недосконалість національних ринків, якнайкраще використовувати вільні нагромадження коштів для задоволення потреб світової економіки.

Україна має значний потенціал для повноцінної інтеграції у міжнародне співтовариство та зокрема до міжнародного ринку інвестицій, що визначається перевагами їх розміщення.

Незважаючи на переваги національної економіки, обсяги прямих закордонних інвестицій (ПЗІ), що надійшли за час незалежності, не відповідають потенціалу України. Причинами цього є часті зміни у законодавстві, політична нестабільність, обмеженість системи поширення інформації щодо можливостей інвестування, громіздка процедура вирішення питань.

Інвестиційний клімат України є недостатньо привабливим для іноземних інвесторів, оскільки відбивається у досить низькому її індексі в міжнародних рейтингах. Так, індекс транснаціоналізації економіки, який розраховують експерти ООН для характеристики активності ТНК у країні, що приймає, та її успішності у залученні ПЗІ, для України дорівнює 10 %. У той же час у

середньому по країнах Східної Європи він перевищує 16 %, по країнах, що розвиваються, – 19 %, у розвинених країнах складає – понад 23 %.

Протягом останніх років інвестиційний клімат дещо поліпшився, а ступінь ризику вкладення капіталу став нижчим. Однак ці зміни були не настільки значними, щоб створити справді «якісне» інвестиційне середовище для іноземних та місцевих компаній.

На сьогодні спостерігається активізація іноземних інвесторів. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій щорічно складає близько 50 млрд. дол. США. Інвестиції надходять зі 125 країн світу. Основними інвесторами України, на яких припадає 83,5% загального обсягу інвестицій, є Кіпр, Нідерланди, Німеччина, Російська Федерація, Австрія, Великобританія, Британські Віргінські Острови, Франція, Швейцарія та Італія. Найбільша частка інвестицій обсягом (близько 30% їх загального обсягу), припадає на промисловість, ще третина – на фінансову та страхову діяльність.

Значний приріст іноземного капіталу спостерігається на підприємствах, що здійснюють оптову торгівлю та посередництво, операції з нерухомим майном, здача в оренду, надання послуг підприємцям.

Таким чином, іноземний капітал спрямовується у діяльність, що частіше не потребує значних початкових інвестицій, має швидку оборотність коштів і розрахована на існуючий великий попит на внутрішньому ринку. Через це він істотно не впливає на розвиток національної економіки, ефективність її функціонування, структурну перебудову та технічне переозброєння виробництва, впровадження прогресивних новітніх технологій, а також не сприяє розв'язанню пріоритетних завдань економічного розвитку країни.

Обсяги спрямування прямих інвестицій з України до економіки інших країн світу порівняно з надходженнями є незначними. Останніми роками Україна освоїла майже 51,2 млрд. дол. міжнародних інвестицій. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83 % загального обсягу прямих інвестицій, увійшли Кіпр (11,7 млрд. дол.), Нідерланди (5,6 млрд. дол.), Німеччина (5,4 млрд. дол.), Росія (3,3 млрд. дол.), Австрія (2,4 млрд. дол.), Велика Британія (1,85 млрд. дол.), Віргінські острови (1,7 млрд. дол.), Франція (1,5 млрд. дол.), Швейцарія (1,3 млрд. дол.), Італія (972 млн. дол.).

Аналіз статистичних даних свідчить про асиметричність розвитку процесів транснаціоналізації в Україні: вони переважно проходять шляхом проникнення в країну іноземних ТНК і майже не дають поки що помітних результатів щодо формування українських транснаціональних компаній. При цьому існує суттєва проблема достовірності наявних даних про реальний рівень здійснення ПЗІ за кордон при повноцінній інтеграції національної економіки в міжнародний інвестиційний ринок. Вони пов'язані зі значним рівнем тінізації економіки та високим ступенем розповсюдження неформальних угод у ній.

Ситуація, що склалася в Україні та її основні характеристики (нестабільність та невизначеність законодавства, непрозорість фінансового ринку, бюрократизація) ускладнюють інтеграцію нашої країни до глобальної фінансової системи в цілому та світового ринку капіталів зокрема.

Політика уряду повинна бути спрямована на оптимальне використання можливостей транснаціоналізації економіки та нейтралізації її негативних наслідків, бути комплексною і ґрунтуватися на чітко визначених національних цілях та пріоритетах.

Міжнародний ринок праці

Зростання відкритості українського суспільства неминуче приводить до дедалі більшої участі України в міжнародному обміні робочої сили. Однією з важливих рис міжнародного ринку праці в сучасних умовах є різке зростання міграційних процесів як всередині країни, так і за її межами.

***Міграція робочої сили** – переселення працездатного населення з одних держав в інші на термін більше року, яке викликане причинами економічного або неекономічного характеру.* Міжнародна міграція включає два взаємопов'язаних процеси: **еміграцію** (виїзд працездатного населення з певної країни за її межі) та **імміграцію** (в'їзд працездатного населення в певну країну із-за її кордону). Існує також ***рееміграція** – процес повернення емігрантів на батьківщину на постійне місце проживання.*

За результатами спеціальних досліджень та оцінками експертів, за кордоном сьогодні працює більше 3 млн. українських громадян, переважна частина яких влаштовується на роботу нелегально, та тимчасово зайнятих - до 9 млн осіб.

Незважаючи на різноманітність оцінок масштабів трудової міграції, всі вони, однак, засвідчують, що поїздки на заробітки за кордон набули широкого розповсюдження, стали типовим для багатьох українців джерелом доходів, мають завдяки цьому велике суспільно-політичне і соціальне значення.

Головними чинниками масової еміграції є:

- велика різниця в умовах життя і рівні заробітної плати в Україні й країнах Заходу;
- відсутність перспектив професійного зростання для багатьох здібних людей;
- економічна нестабільність в країні;
- відсутність безпеки громадян.

У структурі трудової міграції громадян України за ступенем легальності можна виділити чотири якісно відмінні рівні: офіційна трудова міграція, неофіційна легальна міграція, успішна нелегальна міграція, міграція жертв злочинних угруповань (торгівля людьми).

На сучасному етапі в характері трудової міграції відбулися певні зміни:

- міграція громадян України трансформувалась з переважно комерційної (“човникової”) на трудову, що здійснюється з метою працевлаштування;
- у зв'язку зі зміною стратегії поїздок істотно зросла тривалість перебування більшості мігрантів за кордоном;
- значно розширилася географія країн призначення мігрантів, збільшується їх присутність у країнах Європи, деяких азіатських та латиноамериканських країнах;

▪ з 2000-х рр. спостерігається стрімке зростання мігрантів, що працевлаштовуються в країнах Європи (передусім – Італії) як домашня прислуга та у сфері торгівлі і сервісу;

▪ на сьогодні в потоках тимчасової трудової міграції за кордон найбільш широко представлено населення малих міст та сільської місцевості.

Дослідження показують, що покидають Україну переважно особи середнього віку (20-40 років). Раніше їх абсолютну більшість складали чоловіки. Але зі зміною попиту на європейському ринку праці на початку ХХІ ст. відбувається масовий виїзд за кордон на заробітки жінок з метою працевлаштування хатніми робітницями, нянями, покоївками тощо (65% мігрантів становлять чоловіки, 35% – жінки).

На заробітки до країн СНД їдуть переважно представники робітничих професій: шахтарі, будівельники, водії, сільськогосподарські робітники. Далеке зарубіжжя поглинає наряду з ними висококваліфікованих фахівців. Серед близьких країн-сусідів центром тяжіння української еміграції є Росія. У далекому зарубіжжі найбільша кількість трудових мігрантів з України працює в країнах Європи (Польща, Чехія, Італія, Німеччина, Португалія), США та Канаді.

На жаль, нашій країні не вдасться уникнути не тільки виїзду простої робочої сили, а й “відпливу умів”, мотиви якого полягають у незадоволенні спеціалістів матеріальним станом, статусом у суспільстві, неможливістю сповна реалізувати творчі можливості.

Цілком очевидне те, що масовий відплив продуктивної робочої сили, особливо вчених і спеціалістів, завдасть Україні значних економічних, інтелектуальних та моральних збитків. Виїзд кваліфікованих кадрів, молодих спеціалістів негативно впливає на професійну структуру працездатного населення, погіршує його статеві-віковий склад.

Україну в найближчий період чекає, найімовірніше, доля країни-постачальника робочих рук на європейський і світовий ринок праці. Але і в цій якості вона може отримати низку економічних вигод:

- по-перше, знизити рівень безробіття і пом'якшити таким чином соціальну напруженість у суспільстві;

- по-друге, значну частину заробітної плати емігранти переказуватимуть на батьківщину, що поповнить валютний фонд країни;

- по-третє, розроблені Міжнародною організацією праці рішення дають Україні право ставити питання про отримання компенсації за підготовку робочої сили від країн-можливих користувачів її трудових ресурсів.

- по-четверте, міждержавний рух робочої сили – це важливий чинник надходження в країну нових технологій, швидкого й ефективного пристосування до умов світового ринку.

Для запобігання втраті кваліфікованих національних кадрів необхідно створити в країні соціально-економічні, організаційні, правові умови для економічного зростання, підвищення рівня життя населення. Це передбачає застосування інноваційної моделі економічного розвитку, який ґрунтується на широкому поширенні науково-прикладних і науково-технічних знань.

Урядом неодноразово проголошувалося збільшення кількості робочих місць у країні. Однак, незважаючи на це, існуюча в Україні ситуація поки що не дає приводу для оптимізму. Скоріше за все у найближчому майбутньому обсяги трудової еміграції зберігатимуться на існуючому рівні.

Міграція – це двосторонній процес. Експортуючи власну робочу силу, Україна імпортує іноземну. В нашій державі працевлаштовуються громадяни з близького зарубіжжя, Південно-Східної Азії, Близького та Середнього Сходу. Іммігранти переважно зайняті в сфері торгівлі та послуг.

Особливо великі проблеми породжує **нелегальна імміграція**. Відомо, що міграційні процеси мають чітку загальну спрямованість «схід – захід». На цьому шляху Україна відіграє роль транзитної держави. За різними оцінками, в країні нині на нелегальному становищі перебуває близько мільйона громадян інших країн. Наша держава активно співпрацює з міжнародними організаціями, ініціює проведення різноманітних форумів з метою розширення міжнародного співробітництва в боротьбі з незаконною міграцією. Вдосконалення законодавства України, з питань міграції дозволить захистити економічні інтереси нашої держави і забезпечити її національну безпеку.

Міжнародний науково-технічний та інноваційний ринок
--

Науково-технічна діяльність, як і інноваційна, є одним з найсуттєвіших факторів, що обумовлюють в сучасному світі розвиток економіки як на національному, так і на глобальному рівнях. *Міжнародний рух технологій є міждержавним переміщенням науково-технічних досягнень на комерційній або безоплатній основі.*

Розвиток науково-технологічної та інноваційної сфер в Україні є одним з дійових важелів підвищення соціально-економічного стану країни, її поступового входження на рівних правах до спільноти розвинених демократичних країн світу, перш за все шляхом реформування та структурної перебудови економіки.

Участь України у міжнародному обміні технологій переслідує в основному залучення передової технології і підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Масштаби участі нашої держави в торгівлі ліцензіями при цьому незначні, передумови для формування високотехнологічного типу конкурентоспроможності належним чином не використовуються. Про це свідчать розриви у рівнях патентування, з одного боку, та роялті, ліцензійних платежів і високотехнологічного експорту – з іншого.

Основні впровадження технологій в Україні припадають на середньотехнологічні галузі виробництва (будівництво і виробництво будматеріалів, металургію, легку і харчову галузі), в той час як у розвинутих країнах – на передові галузі промисловості (електротехнічна, радіоелектронна, хімічна, фармацевтична галузі).

На відставання України впливає відсутність значної державної підтримки науки та підприємств, які впроваджують нові технології. Так, українські технопарки позбавлені податкових пільг, при тому що їх діяльність, на відміну

від зон високих технологій в Європі, фінансується на основі власних коштів лише з наданням пільг. Крім цього, з країни виїхало тисячі вчених, що зашкодило економіці приблизно на 1 млрд. дол. Відбувається також значне скорочення спеціалістів, зайнятих виконанням науково-технічних робіт, старіння фахівців високої кваліфікації тощо.

Таким чином, на сьогодні структурний розвиток України не відповідає найважливішим загальносвітовим тенденціям. Виправлення цих невідповідностей має стати одним із найголовніших пріоритетів економічної політики уряду.

20.4. Взаємодія України з міжнародними організаціями.

Функціонування національної економічної системи України як підсистеми світового господарства передбачає її взаємодію з міжнародними економічними організаціями. Діяльність цих організацій сприяє розвитку та регулюванню міжнародних економічних відносин, на сьогодні для України питання про членство в багатьох з них є актуальним.

Україна та ООН

Україна була одним з 50 засновників Організації Об'єднаних Націй (ООН) у 1945 р., новий етап участі незалежної України розпочався з 1991 р. ООН є головним світовим центром координації зусиль з підтримання миру, зміцнення безпеки, розвитку міжнародного співробітництва. На сьогодні Україна є членом близько 20 організацій в системі ООН, а також 60 її постійних та тимчасових органів. Серед них Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОР), Програма розвитку ООН (ПРООН), Програма ООН з охорони довкілля (ЮНЕП), Рада з питань торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), Міжнародна організація праці (МОП), Фонд ООН допомоги дітям (ЮНІСЕП), Організація ООН з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), Європейська економічна комісія ООН тощо.

Органи ООН беруть активну участь у проведенні економічних і соціальних реформ в Україні. Програма розвитку ООН в Україні має своє представництво, яке ініціювало ряд проєктів, спрямованих на розвиток і підтримку системи управління, стале зростання добробуту і захист людини, поліпшення стану довкілля. Можна виділити наступні проєкти: Стратегічна ініціатива подолання бідності в Україні, Екологічні Мережі, Підтримка малого та середнього бізнесу в Україні, Професійне навчання для безробітних, Сприяння співробітництву з іншими країнами, Запобігання поширенню епідемії СНІДу і багато інших.

У співробітництві України з міжнародними організаціями поза системою ООН найважливішими є стосунки із Світовою організацією торгівлі.

Україна і СОТ

Світова організація торгівлі (СОТ) була започаткована 1 січня 1995 року. Вона об'єднала в собі всю систему ГАТТ – Генеральної угоди з тарифів і торгівлі – і значно розвинула діяльність у напрямі лібералізації торгівлі та формування глобальної системи економічного регулювання. Сьогодні СОТ – одна з

найвпливовіших організацій розвитку світового господарства, яка більше 150 країн світу, на які припадає понад 95% світової торгівлі, 85% світового ВВП та майже 85% населення світу.

Україна останнім часом доклала чимало зусиль, щоб приєднатися до світових інтеграційних процесів, ставши членом СОТ. Відкритість української економіки (майже половина ВВП реалізується на зовнішніх ринках) диктує необхідність пошуку шляхів і механізмів покращення умов міжнародної торгівлі для українських товаровиробників. Перебуваючи за межами СОТ, Україна потерпала від дискримінаційного тиску з боку країн-лідерів, а саме: від антидемпінгових розслідувань, введення квот на експорт вітчизняних товарів, незахищеності інтелектуальної власності, неможливості брати участь у міжнародних переговорах щодо вдосконалення глобального торгового середовища, проблем з євроінтеграцією. У 2006 р. Верховною Радою прийнято 22 закони, спрямованих на забезпечення вступу України до СОТ. Крім цього, завершено переговори із 49 членами Робочої групи щодо доступу до ринку товарів і послуг. 5 лютого 2008 р. на засіданні Генеральної Ради Світової організації торгівлі прийнято рішення про приєднання України до Марракеської угоди про заснування СОТ.

Інтеграція України до СОТ призвела до зняття обмежень з руху товарних потоків, створено паралельні програми, що забезпечують економічний розвиток України. Членство України в СОТ найбільш вигідне для металургії та хімічної промисловості, сільського господарства, а також готельного та ресторанного бізнесу. Перевагами вступу України в СОТ стали:

- зменшення тарифних обмежень для українських товарів і послуг на всіх найважливіших товарних ринках;
- зменшення втрат українських експортерів від дискримінаційних антидемпінгових заходів;
- подальше реформування української економіки;
- покращення інвестиційного клімату;
- подальший, більш ефективний розвиток нових технологій;
- розширення асортименту та підвищення якості споживчих товарів і послуг, зниження їхніх цін.

Недоліками вступу України до СОТ є:

- відкритість українського ринку, що створює загрозу витіснення вітчизняної продукції імпортованими аналогами;
- посилення впливу світової кон'юнктури на українську економіку;
- ускладнення державного економічного регулювання;
- для окремих галузей та регіонів втрата державної підтримки;
- перехід українських виробників на міжнародні технічні стандарти в умовах нестачі коштів.

<p>Взаємодія України з міжнародними фінансовими організаціями</p>
--

Міжнародний валютний фонд (МВФ) було створено у 1944 р. Капітал МВФ утворювався з внесків країн-членів відповідно до встановленої для кожної країни квоти (траншу). Вона визначалася

економічним потенціалом країни та її місцем у світовій економіці й міжнародній торгівлі. Зараз МВФ представляють 189 країни світу, а капітал фонду становить понад 217 млрд. дол. Найбільшу кількість голосів мають США та країни ЄС. Діяльність Фонду спрямована на підтримку економічного розвитку країн, які самі не в змозі вийти на міжнародні фінансові ринки. Головним завданням МВФ вважає сприяння структурній перебудові національних економік на основі максимальної приватизації, лібералізації цін і зовнішньої торгівлі, реструктуризації заборгованості країн-боржників, санації їхнього фінансового становища, подолання бюджетного дефіциту.

Україна стала членом МВФ у 1992 р. Протягом 90-х років XX ст. вона активно співпрацювала з цією організацією, стратегічні й тактичні рішення її внутрішньої економічної політики знаходилися під контролем Фонду, до певної міри навіть регулювалися ним. МВФ є найбільшим іноземним кредитором України. Кредити Фонду спрямовуються на економічне зростання в Україні, вони призначені насамперед для покриття дефіцитів платіжного балансу України та погашення внутрішнього боргу уряду. Україна отримує кредити в рамках таких програм, як Системна трансформаційна позика (STF), Механізм розширеного фінансування (EFF) та кредитна підтримка (Stand-by).

Квота України в МВФ становить більше 600 млн. дол. США (менше 1%), відповідно такою самою є частка її голосів, тобто наша країна не може істотно впливати на політику Фонду. Слід зазначити, що кошти від МВФ надходять за умови виконання жорстких вимог з його боку. Він становить вимоги не тільки економічного, а й політичного змісту.

На початку XXI ст. наша держава стала проводити більш незалежну від МВФ політику, хоча усі основні положення та вимоги його щодо принципів трансформації національної господарської системи, механізмів управління нею залишаються основою прийняття рішень нашою виконавчою владою.

Ще одним наднаціональним інститутом, з яким Україна тісно співпрацює, є **Міжнародний банк реконструкції та розвитку (Світовий банк)**. Основним завданням цієї міжурядової фінансової організації є стимулювання економічного розвитку країн-членів, сприяння розвитку міжнародної торгівлі, підтримання платіжних балансів. Членами банку можуть бути лише країни, що вступили до МВФ. Кошти МБРР складаються із статутного капіталу, який утворюється шляхом підписки країн-членів на акції банку. Контрольний пакет акцій знаходиться в руках семи найбільш розвинутих держав. Основний напрям діяльності МБРР – надання довготермінових кредитів як державним, так і приватним підприємствам під гарантії урядів.

Діяльність Світового банку в Україні була започаткована у вересні 1992 р. На початку XXI ст. відносини вийшли на якісно новий рівень. Влітку 2000 р. Рада директорів Світового банку сформулювала «Стратегію допомоги Україні», яка визначає принципи, форми та варіанти подальшої співпраці банку з нашою державою. Найважливішими серед них є системність кредитування (при отриманні кредиту ураховуються позитивні зміни у всіх сферах економіки, а не лише у тій, куди надходять кредити); виділення кредитів після оцінки конкретних дій уряду щодо просування ринкових реформ, а не під

реформістські наміри уряду; постійний моніторинг виконання країною 12 показників якості поступального ходу реформ, визначених Світовим банком.

Кредитування здійснюється за такими пріоритетними критеріями та напрямками: забезпечення прав власності у країні; створення сприятливої регуляторної бази для національного та іноземного бізнесу; загальна фінансова дисципліна (як внутрішня, так і зовнішня); прозорість фіскальної політики; поліпшення управління соціальною сферою.

Упродовж 25 років в на фінансування інвестиційних проектів в Україні було виділено 11,605 млрд. дол. США. Кошти були спрямовані на інституційний розвиток органів державної влади, підтримку окремих напрямів й проектів в пріоритетних галузях та сферах, а також системні проекти, спрямовані на підтримку реформ й збалансування державного бюджету України.

У 1990 р. урядами 42 країн та низкою міжнародних організацій для фінансування системних трансформаційних перетворень економіки країн Східної Європи було створено **Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)**. Основні завдання його функціонування: надання допомоги посткомуністичним країнам у приватизації державного сектору, формуванні ринкової інфраструктури; експертна та консультаційна підтримка національних урядів. Банк має відділення в усіх країнах Східної Європи, у тому числі в Україні, та працює на комерційній основі переважно з приватним сектором.

Україна досить плідно співпрацює з ЄБРР, який сьогодні є одним із найбільших інвесторів нашого бізнесу. За допомогою банку у різних регіонах країни успішно здійснюється низка регіональних проектів у сфері інфраструктури, зокрема й великих міст. Розроблено проекти Програми співробітництва між урядом України та ЄБРР, у яких викладено домовленості сторін щодо започаткування, підготовки та реалізації спільних проектів у сфері транспорту і зв'язку, енергетики, муніципальної інфраструктури, природних ресурсів та підвищення енергоефективності; впроваджено Договір про співробітництво та діяльність постійного представництва ЄБРР в Україні.

Основними причинами, на думку керівництва ЄБРР, що заважають поглибленню співпраці нашої держави з цією організацією, є насамперед повільність і непослідовність реформ, повільність формування та низька якість «бізнес-плану» країни, тобто законодавчо-регуляторних та політичних чинників, які безпосередньо впливають на створення сприятливого інвестиційного клімату.

Аналіз діяльності деяких міжнародних валютно-фінансових організацій свідчить про значні нереалізовані можливості України щодо використання допомоги та інвестицій з боку міжнародного економічного співтовариства. Для активізації співпраці з наднаціональними валютно-фінансовими інституціями уряд України ухвалює «Стратегію співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями». Це дозволяє привести у відповідність напрями вкладень інвестиційних ресурсів міжнародних фінансових організацій до пріоритетів розвитку вітчизняної економіки та збільшити їх обсяги,

впорядкувати процес залучення та використання запозичених коштів, запровадити дієві процедури планування видатків державного бюджету.

20.5. Перспективи входження України в ЄС

Україна та Європейський Союз

Найбільш структурованим інтеграційним об'єднанням сучасності можна вважати Європейський Союз (ЄС). Сьогодні у його складі налічується 28 країн-членів. Входження України до ЄС є стратегічним напрямом міжнародної економічної інтеграції нашої країни. 3 липня 2017 р. на Саміті Україна-ЄС в Києві завершено процес ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і набуття чинності безвізового режиму з Євросоюзом для громадян України.

Привабливість Євросоюзу для України визначається як рівнем його економічної потужності й технологічних можливостей, так і рівнем розвитку демократії, соціальної системи, яка націлена на вирівнювання та підвищення стандартів життя населення усіх країн, що входять у Союз. Це також величезний, розгалужений та високоплатоспроможний ринок, гнучкість кредитних можливостей, перелив капіталів, мобільність робочої сили тощо.

На сьогодні Європейський Союз є найбільшим інвестором та торговельним партнером України. На сьогодні в Україні реалізуються майже 200 проектів технічної допомоги ЄС (пройшли державну реєстрацію) на загальну суму близько 262,7 млн. євро, що реалізуються через національні та регіональні програми допомоги ЄС. З початку XXI ст. простежується позитивна тенденція до зростання зовнішньоторговельного товарообігу з країнами ЄС. У структурі інвестиційних джерел та економічних відносин України з країнами Євросоюзу переважають найрозвинутіші країни, серед них Німеччина, Італія, Велика Британія, Австрія, Нідерланди.

Слід зазначити, що за кілька останніх років проведена значна робота з адаптації внутрішньої законодавчої бази до бази Євросоюзу. В рамках торговельно-економічного співробітництва з ЄС збільшено квоту на поставки української металопродукції; припинено дію антидемпінгових заходів щодо імпорту окремих українських товарів; продовжено строк дії Угоди з ЄС, яка передбачає торгівлю текстильними виробами без кількісних обмежень та режиму подвійної перевірки.

Україна також отримала статус спостерігача у Договорі про Енергетичне Співтовариство. Прийнято заявку щодо приєднання Об'єднаної Енергетичної Системи України до Співтовариства з координації передачі електроенергії (UCTE). Реалізуються програми співпраці з Румунією, Польщею, Білоруссю, Угорщиною та Словаччиною в рамках Європейської політики сусідства.

На сьогодні відбулися певні позитивні зрушення, що виявилися у динамізації темпів економічного зростання, збільшенні експортної частки продукту у ВВП, вступ у Світову організацію торгівлі тощо. Однак, на жаль, доводиться констатувати, що, як і раніше, іноземні інвестиції не надходять у великі інноваційні проекти.

У структурі експорту України до країн ЄС домінують поставки мінеральних продуктів, неблагородних металів та виробів з них, текстилю, лише незначна частка експорту припадає на машини, устаткування та механізми. Високі європейські стандарти сертифікації, санітарних норм, екологічних вимог, кількісні обмеження торгівлі певними товарами та низька конкурентоспроможність національних товарів та послуг ускладнюють зовнішню торгівлю України з країнами ЄС.

Однією з принципово важливих умов вступу до Європейського Союзу є досягнення рівня доходу на душу населення, який хоча б орієнтовно наближався до рівня найбідніших країн, які вже є його членами. З одного боку, входження 10 нових центральноєвропейських країн до ЄС, рівень ВВП на душу населення в яких значно нижчий, ніж у найбідніших країнах старого складу ЄС, дає Україні реальну можливість наблизитися до них за умов сталого економічного розвитку. Економічне зростання в Україні не супроводжується поліпшенням становища більшості населення, інвестиціями у людський капітал та ліквідацією бідності. Підвищення його ефективності можливе лише на основі формування та функціонування інститутів соціалізації економіки та соціального захисту громадян у країні. Відсутність або украй слабкий їх розвиток в нашій країні означає значну чи навіть й критичну обмеженість можливостей інтеграції нашого суспільства у його сучасному стані у єдиний соціальний простір ЄС.

Отже, одним із найголовніших завдань для нашої держави у плані поглиблення форм співробітництва з ЄС є забезпечення стійкого, випереджального, інноваційного розвитку національної економіки.

СНД

Співдружність незалежних держав (СНД) утворилася на просторі колишнього СРСР у 1991 р. та складалася з 12 країн, серед яких була й Україна. В 1993 р. було підписано статут СНД, який визначив принципи та цілі діяльності цієї організації. Основними цілями проголошено співробітництво в політичній, економічній, екологічній, гуманітарній та культурній галузях; сприяння всебічному соціальному та економічному розвитку держав-членів у межах загального економічного простору, співробітництво з метою миру та безпеки.

Україна стала асоційованим членом СНД. Вона не підписала статут СНД через те, що деякі його положення суперечать українському законодавству. За роки існування СНД в її функціонуванні виявилися дві тенденції: одна до розвитку інтеграційних форм та процесів, друга – центробіжна.

З одного боку, в середині самої Співдружності виникли нові форми інтеграції між окремими державами, такі як Митний союз (Росія, Білорусь, Казахстан, Киргизія), з жовтня 2000 р. – Євразійський союз, до якого згодом приєднався Таджикистан, союз Білорусії та Росії, об'єднання ГУАМ. У 2003 р. сформувалася ідея створення нового регіонального об'єднання на території колишнього Радянського Союзу – Єдиного економічного простору (ЄЕП), до якого мали увійти Росія, Білорусь, Україна та Казахстан.

З іншого боку, великі розбіжності в характері та темпах соціально-економічних реформ у різних державах СНД роблять фактично неможливою їх

взаємодію на основі єдиних економічних правил. За різними даними, діє близько 130 угод з більш ніж 800, укладених в рамках СНД. Багато з них є рекомендаційними та декларативними, підписані лише частиною держав-членів.

Головну увагу в діяльності України в рамках СНД було приділено питанню створення транспортних коридорів для транспортування енергоносіїв до країн Європи з уніфікованою тарифною політикою та удосконалення механізму функціонування зони вільної торгівлі в рамках СНД.

Починаючи з квітня 2014 року, співробітництво України в рамках СНД зведено до мінімуму. Україна вийшла з низки багатосторонніх угод в рамках СНД та припинила членство у багатьох органах галузевого співробітництва. 19 травня 2018 р. Президент підписав Указ про остаточне припинення участі України у статутних органах СНД. У МЗС України заявили про фактичне закінчення процесу виходу України з СНД.

Одним з напрямів співробітництва України з колишніми республіками СРСП є створення нових субрегіональних об'єднань. Регіональне *об'єднання ГУАМ* (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдова, Узбекистан (1999-2005рр.)), створене в 1997 р. за ініціативою України як неформальне об'єднання, в червні 2001 р. отримало офіційний статус міжнародної організації. Воно передбачає економічне співробітництво країн-членів, вироблення узгоджених позицій у міжнародних організаціях, забезпечення транспортних коридорів та комунікаційних систем між Азією та Європою, що йдуть в обхід Росії, а також консультації з Заходом з питань безпеки.

У 2006 р. на Саміті ГУАМ було підписано Статут організації, а також прийнято Спільну декларацію глав держав Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ з питання врегулювання конфліктів. З метою поглиблення економічної складової співробітництва країн-учасниць Україною схвалено проект Концепції розроблення та реалізації економічного проекту ГУАМ “Придунайський енерготранспортний міст”.

Важливе місце серед субрегіональних інтеграційних угруповань має *Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС)*, декларацію про створення якої в 1992 р. підписали 11 країн-членів (Албанія, Азербайджан, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Туреччина, Україна). Основними напрямками причорноморського співробітництва є:

- створення та розвиток спільних фінансових та інформаційних мереж;
- спільне будівництво об'єктів транспортної інфраструктури, розвиток транспортно-експедиторського співробітництва;
- комплексне використання і охорона ресурсів Чорного моря;
- співробітництво в розвитку паливно-сировинної бази регіону;
- реалізація спільних проектів щодо технологічного переобладнання металургійних виробництв країн-учасниць.

Серед перспективних проектів спільне будівництво доріг, аеропортів, споруд для очищення води, будівництво транчорноморського трубопроводу. Їх реалізація сприятиме підвищенню ділової репутації та

конкурентоспроможності України на світових ринках.

Протягом останніх років загострилася боротьба навколо питання щодо зовнішньої політичної та економічної орієнтації нашої держави. Складність проблеми полягає в тому, що ЄС, вступ до якого України надав би їй значні переваги у можливостях розвитку, у найближчій перспективі не готовий до таких дій. Вступ до Єдиного економічного простору, який вже сьогодні гарантує нашій державі певні переваги з позицій ціноутворення на енергоносії, ринків збуту, виробничої кооперації, теж ускладнює відносини з ЄС.

Принципові підходи до обґрунтування геоекономічних інтеграційних пріоритетів України мають засновуватися на розвитку двосторонніх зв'язків на засадах ринковості та рівноправності з іншими країнами, а також враховувати позитивні та негативні наслідки міжнародної економічної інтеграції та реальні можливості національної економіки.

Короткі висновки

1. Для України в трансформаційний період існує нагальна необхідність поетапного формування моделі конкурентоспроможної відкритої економіки з урахуванням переваг міжнародної регіональної інтеграції. Забезпечення гідного місця у світовому співтоваристві передбачає вирішення багатьох внутрішніх і зовнішніх проблем.
2. Україна володіє потужним економічним та науково-технічним потенціалом, що здатен забезпечити високий рівень економіки та добробуту населення, але його можливості неповністю використовуються.
3. Україна має розгалужену систему світогосподарських зв'язків, що охоплює зовнішню торгівлю, інвестиції, міграцію робочої сили, науково-технічні та валютно-фінансові відносини, інші форми міжнародної взаємодії в економічній сфері.
4. Функціонування національної економічної системи України як підсистеми світового господарства передбачає її взаємодію з міжнародними економічними організаціями: СОТ, ООН, МВФ, Світовий банк, ЄБРР тощо.
5. Зовнішньоекономічна стратегія України спрямована на зміцнення геополітичного становища держави. Пріоритетними з погляду економічних зв'язків для України є, насамперед, Європейський Союз, США тощо.
6. Основним стратегічним напрямом міжнародної економічної інтеграції України є входження до ЄС. Серед напрямів співробітництва України з колишніми республіками СРСР виділяють субрегіональні об'єднання (ГУАМ, ОЧЕС, СЕП).

Поняття, що треба пам'ятати

• <i>Конкурентоспроможність країни</i>	• <i>Еміграція</i>
• <i>Відкрита економіка</i>	• <i>Імміграція</i>
• <i>Міжнародний кредит</i>	• <i>Міжнародний рух технологій</i>
• <i>Міжнародний ринок капіталу</i>	• <i>Міжнародні організації</i>
• <i>Міграція робочої сили</i>	

Контрольні питання

1. У чому полягає об'єктивна необхідність інтеграції України у світове господарство?
2. Розкрийте об'єктивні можливості інтеграції України у процес світових господарських зв'язків.
3. Які внутрішні фактори ускладнюють інтеграцію української економіки?
4. Якими є основні галузеві та геополітичні пріоритети розвитку зовнішньої торгівлі України?
5. Вкажіть основні вітчизняні сфери вкладання іноземного капіталу й назвіть країни, з яких надходить найбільше іноземних інвестицій.
6. З якими міжнародними економічними організаціями співпрацює Україна?
7. Проаналізуйте наслідки приєднання України до СОТ в сучасних умовах.
8. Проаналізуйте ефективність та визначте перспективи співробітництва України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями.
9. Визначте основні завдання та умови європейської інтеграції України.
10. Яку позицію займає Україна щодо розвитку інтеграційних процесів в межах субрегіональних об'єднань?

ЕКОНОМІЧНИЙ ПРАКТИКУМ

У завданнях 1 – 5 оберіть одну правильну відповідь

1. До зовнішніх факторів, які ускладнюють інтеграцію української економіки належать:
 - А) відсутність ефективної структурної політики;
 - Б) недосконалість законодавчої бази;
 - В) сировинна спрямованість експорту;
 - Г) посилення міжнародної конкуренції на основних товарних ринках світу.
2. До позитивних наслідків міграції з України можна віднести:
 - А) підвищення конкурентоспроможності країни і здобуття високого рейтингу на міжнародній арені;
 - Б) економію коштів на підготовку висококваліфікованих кадрів;
 - В) скорочення безробіття в країні;
 - Г) стимулювання внутрішнього сукупного попиту з боку мігрантів.
3. Україна стала членом Організації Об'єднаних Націй у :
 - А) 1945 р.;
 - Б) 1991 р.;
 - В) 1960 р.;
 - Г) 1993 р.
4. МВФ надає Україні кредити з метою:
 - А) збільшення імпорту;
 - Б) інвестування у виробництво;
 - В) регулювання платіжного балансу країни;
 - Г) «проїдання».
5. Документ, на основі якого почалося співробітництво України та ЄС, має назву:

- А) Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України;
- Б) Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та Україною;
- В) Стратегія інтеграції України в ЄС;
- Г) План дій Україна-ЄС.

6. Зовнішня торгівля України у характеризувалась такими даними (млн. дол. США):

Показник	Країни ЄС	США	Інші країни	Разом
Експорт товарів	9779	9045	14608	33432
Імпорт товарів	9441	14891	5359	29691

Розрахуйте :

- А) торговий оборот щодо кожної групи країн;
- Б) відносну частку США в українському експорті та імпорті;
- В) відносну частку країн ЄС в українському експорті та імпорті;
- Г) відносну частку інших країн в українському експорті та імпорті.